

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЧИЖИКОВА ОЛЬГА ВІКТОРІВНА

УДК 378.015.31: 34-051 (043.3)

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Кривий Ріг – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Криворізькому державному педагогічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
СКИДАН Сергій Олександрович,
Криворізький економічний інститут
Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри іноземних
та ділової української мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
ОСАДЧЕНКО Інна Іванівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
професор кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту;

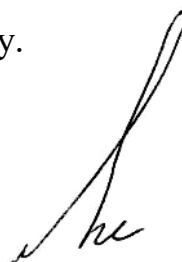
кандидат педагогічних наук, доцент
ПОБЕРЕЖНА Наталія Олександрівна,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри українознавства
та іноземних мов.

Захист відбудеться «26» червня 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 09.053.01 у Криворізькому державному педагогічному університеті за адресою: 50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54, конференцзала (№ 230).

Із дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету: 50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54 та на офіційному WEB-сайті закладу за посиланням: <https://kdpu.edu.ua>.

Автореферат розіслано «25» травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Т. М. Мішеніна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження процесів розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців зумовлена потребою сучасного суспільства у висококваліфікованих спеціалістах із творчим образом мислення, здатних до постійного самовдосконалення. Процеси глобалізації й інтеграції висувають перед українським суспільством нові вимоги щодо якості освіти у вищій школі. Підготовка майбутніх правознавців в умовах університетської освіти є одним з актуальних завдань вищої освіти. Соціально-економічний і правовий розвиток держави в подальшому безпосередньо корелюватиме з рівнем підготовки та якості знань, сформованих компетенцій, яких студенти-правознавці набувають під час навчання в університеті, визначатиме юридичний дискурс, позначений міжнародною співпрацею.

Побудова новітньої демократичної, соціальної і правової держави уможливлена подоланням правового нігілізму в масовій свідомості, що передбачає вироблення високої правової грамотності суспільства, перевагу політико-правового плюралізму, створення сучасного правового формату мислення і традицій. Завдання, які постають нині перед майбутніми фахівцями у правовій галузі, окреслюють детермінацію цього процесу в умовах творчого підходу щодо його реалізації.

На важливості розв'язання окреслених проблем наголошується в Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011 р.), Концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні (2009 р.).

Держава спрямовує вектор зусиль закладів вищої освіти щодо підвищення якості вищої юридичної освіти. Розроблення провідними фахівцями і науковцями Стандарту вищої освіти України бакалаврського рівня в галузі знань – 08 Право, спеціальності – 081 Право (2018) окреслює ідейні засади та принципи навчально-виховного процесу у вищій школі зазначеної галузі, логіку його організації, формування інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей випускника.

Високий рівень конкуренції на ринку праці вимагає від майбутнього фахівця не лише бути професіоналом у правовій галузі, а й загально необхідних умінь користуватися сучасними інформаційними технологіями й Інтернет-ресурсами, працювати з великим обсягом інформації, на достатньо високому рівні володіти іноземними мовами, генерувати креативні ідеї.

Нові вимоги, що висуваються до майбутнього спеціаліста в правовій галузі, актуалізують нагальність модернізації змісту професійної юридичної освіти й необхідність підготовки майбутнього правознавця з творчим мисленням, здатного застосовувати знання в професійній діяльності в нестандартних ситуаціях, який володіє рисами творчої, ініціативної, відповідальної особистості.

Сучасне суспільство має об'єктивну необхідність пошуку і впровадження в систему вищої юридичної освіти інноваційних підходів, які сприятимуть розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців.

Ціннісною установкою інноваційних технологій є сприяння процесам інтелектуального й морального розвитку особистості правознавця. Необхідно не тільки підготувати майбутнього фахівця з високим рівнем сформованості предметної

компетентності, але й залучити його на стадії навчання до активної юридичної діяльності, адаптувати до умов конкретної професійної ситуації. Фахова підготовка майбутніх правознавців конституювана на моделюванні творчої професійної діяльності, що передбачає глибоке розуміння теоретичних засад своєї професії; їх активну участь у процесі навчання; оволодіння навичками дослідницької діяльності; організацію процесу пізнання як продуктивної діяльності, що дозволяє проектувати професійно орієнтовані ситуації на основі дидактичного супроводу; прикладне використання фахових інтегративних знань у реальних умовах.

Різноманітні аспекти проблем формування й розвитку творчих здібностей особистості розглядаються у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Питання сутності креативного підходу, структури креативної особистості і процесу її формування вивчали Дж. Гілфорд, К. Роджерс, К. Тейлор, Е. Торренс, Дж. Фрейберг. Творчий саморозвиток молоді послідовно розкривається в працях Д. Крюкової, О. Медведєвої, В. Носкова. На особливу увагу заслуговують дослідження сучасних зарубіжних науковців, які підкреслюють необхідність розвитку творчих здібностей студентів у процесі вищої освіти (Д. Гаспар, Н. Джексон, М. Едвардс, А. Крафт, М. Мабік, К. МакГолдрік, М. Олівер, Б. Шах).

Питання збереження загальнолюдських цінностей, гуманізації освіти в контексті ефективного створення умов для розвитку й самореалізації особистості відображено в працях Г. Берегової, Т. Дороніної, С. Сисоєвої. Процес іншомовної підготовки фахівців в умовах Європейської інтеграції вивчали Т. Бородіна, В. Гаманюк, Д. Демченко, Е. Стрига, М. Ступак; розвиток творчої особистості засобами іноземної мови набув висвітлення в доробках К. Бейлі, Т. Вудворд, М. Розенберг, Дж. Фехер. Специфіка навчання юристів іноземним мовам послідовно розкрита у працях Г. Барської, О. Катеренчук, О. Михайленко, Н. Побережної.

Психолого-педагогічний аналіз творчої діяльності здійснено в роботах О. Леонтьєва, В. Кан-Каліка, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна. Стадії, рівні творчого процесу, критерії діагностування творчих умінь досліджували Л. Виготський, Є. Ільїн, С. Медник. До питання про сутність і зміст творчої діяльності, природу й розвиток творчого мислення апелювали у працях С. Алімова, І. Біломеря, Д. Богоявленська, О. Гузалова, С. Доценко, Л. Лисенко, Г. Одинцова, К. Поліщук, О. Хіміч.

Методи дослідження творчості, умови креативного навчально-виховного процесу розглядалися А. Марковою, С. Овчаровим, А. Сологубом. Властивості творчої особистості досліджували О. Алієва, В. Андрєєва, К. Кандлер, А. Маслоу, К. Платонов, С. Сисоєва, О. Щербаков. Психолого-педагогічні аспекти досліджуваного дидактичного феномену, питання творчих умінь, процес їх формування й розвитку відзеркалено в роботах Г. Берегової, О. Вельдбрехта, І. Драч, В. Нагаєва, І. Осадченко, А. Садикової, О. Шелестової.

Водночас аналіз наукової літератури засвідчує, що, незважаючи на накопичений значний досвід й обґрунтування різних підходів щодо творчості, творчої діяльності і творчих умінь, проблема розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі гуманітарної підготовки вивчена недостатньо. Потребує подальшого дослідження питання змісту творчих здібностей як невід'ємного складника майбутнього правознавця. Не отримала вичерпного висвітлення система дидактичних засад, роль навчально-виховного процесу у формуванні і розвитку творчих

здібностей в умовах університетської освіти. Попри актуальність проблеми практика навчання у вищих закладах освіти юридичного спрямування свідчить про те, що сучасний стан підготовки правознавців недостатньо забезпечує формування належного рівня готовності майбутніх фахівців до ефективної творчо орієнтованої діяльності.

У контексті обраної проблеми виявлено низку *суперечностей* між:

– зростанням вимог суспільства до якості надання освітніх послуг та недостатнім рівнем сформованості творчого компонента у структурі професійної підготовки майбутніх правознавців;

– рівнем наукового осмислення сучасної юридичної теорії і практики й недостатнім методичним забезпеченням процесу формування творчих здібностей, обмеженістю можливостей викладачів;

– необхідністю формування у студентів-правознавців здатності до творчого розв'язання завдань, здійснення пошукової діяльності та відсутністю науково обґрунтованих дидактичних засад для досягнення цієї мети.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, потреба в розробленні педагогічною наукою та практикою дидактичних засад розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців, відсутність сучасних ґрунтовних, комплексних досліджень у цій галузі й необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Дидактичні засади розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету «Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання учнів загальноосвітніх шкіл», зареєстрованої за номером 0109U002918. Тему дослідження затверджено вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 8 від 11.03.2010 р.) і узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 22.02.2011 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити оптимальну модель розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. Вивчити сучасний стан розвитку творчих здібностей студентів як дидактичну проблему.

2. Визначити сутність, структуру, критерії та рівні сформованості творчих здібностей студентів-правознавців.

3. Виявити дидактичні засади як базисну основу моделі розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців.

4. Експериментально перевірити дидактичну модель як імплементаційно-функціональний механізм розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

5. Розробити методичні рекомендації для викладачів і студентів щодо впровадження дидактичних засад розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців під час вивчення іноземних мов.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – модель розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософська теорія пізнання, психологічні й педагогічні положення про особистість, педагогічні концепції особистісно зорієнтованого (І. Бех, Р. Гришкова, Н. Кузьменко, О. Савченко, І. Якиманська) та креативного навчання (Р. Белоусова, В. Коновальчук, І. Кукуленко-Лук'янець, А. Садикова, А. Сологуб); концепції психології про діяльнісну сутність особистості та її структуру (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн), особистісно-діяльнісний підхід у навчанні іноземних мов (І. Зимня); концепції формування професійно значущих якостей правознавця (А. Андрощук, А. Бореичук, Г. Одинцова, В. Рижиков, О. Скакун, О. Федорчук, Н. Фелендюк); наукові праці, присвячені творчій педагогічній діяльності (В. Кан-Калік, В. Сластьонін, С. Сисоєва); психолого-педагогічні дослідження з питань формування й діагностування креативності (Д. Богоявленська, Є. Ільїн, В. Стрельников); загальнонаукові праці з сутності креативності, креативного підходу (Дж. Гілфорд, К. Кандлер, А. Кроплі, А. Маслоу, Р. Річардс, Р. Стернберг, К. Тейлор, А. Харіс), розвитку творчості й управління творчою діяльністю (Н. Басова, В. Іванова, В. Нагаєв, Л. Олексієнко, Т. Розсошних), творчого саморозвитку (В. Носков, Р. Гарєєв), творчої активності і творчого мислення студентів (С. Алімова, І. Біломеря, О. Кондратюк, О. Полякова), розвитку творчої особистості засобами іноземної мови (Т. Вудворд, М. Розенберг, Л. Степанек); обґрунтування педагогічних засад компетентнісного підходу в навчанні студентів (М. Айзенбарт, Н. Бібік, О. Гулай, О. Овчарук, Ю. Панфілов, Б. Фурманець).

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез та узагальнення науково-методичної й лінгводидактичної літератури для вивчення досліджуваної проблеми, обґрунтування сутності, змісту, показників та рівнів сформованості творчих здібностей та виявлення дидактичних засад, які сприяють їх розвитку у процесі навчання гуманітарним дисциплінам майбутніх правознавців; зіставний метод для порівняння різноманітних концепцій і методик розв'язання головних завдань дослідження; *емпіричні* – соціологічні і психолого-педагогічні методи (анкетування, бесіди, спостереження, тестування, педагогічний експеримент, метод експертних оцінок, соціологічне опитування) для визначення стану вияву досліджуваного утворення; *математичні* – системний аналіз, що включає в себе статистичний, аналітичний і графічний методи для проведення кількісного і якісного аналізу емпіричних даних для визначення стану розв'язання проблеми в педагогічній практиці, апробації розроблених підходів; для оброблення результатів педагогічного експерименту.

Теоретико-експериментальне дослідження охоплювало кілька етапів наукового пошуку:

На першому етапі (2010–2011) – підготовчому – вивчалась філософська, психологічна, педагогічна, методична та лінгводидактична наукова література з сучасного стану і ступеня розроблення проблеми дослідження; визначено мету і завдання, об'єкт дослідження; розроблено критерії оцінки рівня сформованості творчих здібностей студентів.

На другому етапі (2012–2013) – констатувальному – вивчено педагогічні

технології й методики розвитку творчих здібностей студентів; визначено основні напрями дослідження, його мету, завдання; уточнено та конкретизовано поняття «творчі здібності», «творча особистість», «творча діяльність»; проведено констатувальний експеримент з метою виявлення вихідного рівня сформованості творчих здібностей студентів-правознавців, виявлено шляхи його підвищення у процесі іншомовної освіти.

На третьому етапі (2014–2015) – формувальному – на основі узагальнення досвіду роботи професорсько-викладацького складу й аналізу наукової літератури розроблено модель розвитку творчих здібностей студентів-правознавців і технологію її реалізації у процесі іншомовної освіти, проведено формувальний експеримент, обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

На четвертому етапі (2016–2018) – підсумковому – систематизовано й узагальнено дані дослідно-експериментальної роботи, кількісно і якісно здійснено вимірювання отриманих у ході експерименту даних; порівняно результати констатувального та формувального експериментів; розроблено і впроваджено у практику методичні рекомендації для викладачів і студентів щодо використання результатів дослідження із забезпечення дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Експериментальна робота виконувалась на базі Криворізького економічного інституту Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Академії внутрішніх військ МВС України. В експериментальній програмі брали участь 220 студентів, які навчались за спеціальністю «Право», і 25 викладачів.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що *уперше*: обґрунтовано систему дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців під час вивчення гуманітарних дисциплін (здійснення моніторингу рівня розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення іноземних мов; створення творчої атмосфери навчального процесу, розвиваючого освітнього середовища; усвідомлення студентами соціально значущості творчих здібностей у подальшій професійній діяльності; формування стійкої мотиваційної бази навчання, самоактуалізація мотивації до розвитку творчих здібностей; побудова педагогічного спілкування в системі «викладач-студент» на основі творчої співпраці, зміна позиції педагога на «партнера-координатора»; визнання студента активним суб'єктом навчально-виховного процесу у вищій школі, орієнтація на зростання особистісних здобутків і навчальних досягнень студентства; розкриття творчого потенціалу на засадах креативного навчання; заохочення ініціативи і активної позиції студентів, активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності через виконання науково-дослідницької роботи; продуктивне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання; стимулювання прагнення до саморозвитку й самовдосконалення; перетворення навчальної інформації на власний досвід студента, інтеграція знань із суміжних юридичних наук для розв'язання професійних проблем); *розроблено* дидактичне забезпечення означеного процесу

й експериментально апробовано його ефективність; *визначено* творчі здібності як якісний показник рівня оволодіння гуманітарними дисциплінами студентами спеціальності «Право»; *уточнено* й конкретизовано сутність понять «творчість», «творчі здібності», «творча особистість», «розвиток творчих здібностей», «творчий потенціал» у контексті іншомовної підготовки майбутнього правознавця; *визначено* й докладно схарактеризовано структуру (мотиваційний, поведінковий, когнітивний і контролюючо-оціночний компоненти) та рівні (низький, середній, достатній, високий) сформованості творчих здібностей майбутніх правознавців; запропоновано систему основних критеріїв оцінки рівня сформованості творчих якостей щодо майбутніх правознавців і методів їх розвитку у процесі іншомовної підготовки; *спроектовано й експериментально перевірено* дидактичну модель розвитку творчих здібностей, яка становить цілісну систему й поєднує динамічно взаємопов'язані структурні компоненти (стимульовально-мотиваційний, цільовий, змістовно-процесуальний, оцінково-результативний); *подальшого розвитку набули* положення щодо складової фахової підготовки майбутніх правознавців, упровадження комплексу сучасних підходів і методів розвитку творчих здібностей студента-правознавця в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні дидактичної моделі розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі гуманітарної підготовки. Підготовлено методичні рекомендації «Збірник завдань щодо розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення іноземних мов», що сприяють подальшому вдосконаленню методів розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців під час вивчення іноземних мов. Теоретичні положення, висновки, рекомендації й результати, отримані в ході дослідження, можуть бути використані у процесі навчання студентів-правознавців гуманітарним дисциплінам, зокрема у процесі іншомовної освіти. Навчально-методичні розробки доцільно застосовувати для вдосконалення навчальних планів і програм таких дисциплін, як: «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Ділова іноземна мова», а також при розробленні підручників, навчальних посібників з іноземної мови для студентів юридичних спеціальностей. Дослідження може стати основою для подальших розвідок у сфері фахової підготовки майбутніх правознавців; розроблення галузевих стандартів підготовки правознавців – бакалаврів і магістрів за напрямом «Право»; науково-методичного забезпечення розвитку творчих здібностей у навчальному процесі закладу вищої юридичної освіти.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Академії внутрішніх військ МВС України (довідка № 234 від 12.12.2013), Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (довідка № 265/13 від 08.05.2018), Криворізького економічного інституту Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 03/01-061 від 18.10.2018), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 14/17-1164 від 10.05.2019).

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету, кафедри іноземних та ділової української мов Криворізького економічного інституту Державного вищого навчального закладу «Київський

національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Результати дослідження було виголошено на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Інноваційні технології навчання обдарованої молоді» (Київ, 2011); «Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення в науці, транспорті, виробництві та освіті 2012» (Одеса, 2012); «Prední Vedecke Novinky – 2013» (Прага, Чехія, 2013); «Основні напрями розвитку педагогічної науки» (Рівне, 2018); «Роль інновацій в трансформації образу сучасної науки» (Київ, 2018); *усеукраїнській науково-практичній конференції* «Проблеми технологічної освіти в сучасних умовах» (Чернігів, 2012); *міжвузівській науково-методичній конференції* «Лінгвістичні студії» (Кривий Ріг, 2011); кафедральних науково-методичних конференціях студентів та викладачів (Кривий Ріг, 2012; Київ, 2013); методичних і теоретико-методологічних семінарах Криворізького державного педагогічного університету та Криворізького економічного інституту Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Публікації результати дисертаційного дослідження висвітлено у 21 одноосібній публікації, 9 – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у міжнародних періодичних наукових виданнях; 1 публікація у фаховому виданні України, яке внесено до міжнародної наукометричної бази, 8 – тези доповідей на наукових конференціях (із них 5 – на міжнародних науково-практичних конференціях); 1 – навчально-методичне видання.

Структура та обсяг дисертації: дисертаційна робота складається з анотацій, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (397 позицій, із них 80 – іноземними мовами), 22 додатків на 48 сторінках. Робота містить 16 рисунків, 21 таблицю. Загальний обсяг дисертації складає 277 сторінок, основний зміст викладений на 176 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено його методологічну й теоретичну основу, викладено методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичне обґрунтування дидактичних засад розвитку творчих здібностей майбутнього фахівця як наукова педагогічна проблема»** – проаналізовано наукову психолого-педагогічну літературу з метою вивчення сучасного стану проблеми розвитку творчих здібностей студентів юридичних спеціальностей у процесі гуманітарної підготовки, зокрема іншомовної освіти. На основі аналізу результатів вітчизняних і зарубіжних наукових досягнень з'ясовано категорійний апарат; обґрунтовано сутність, структуру, критерії та рівні сформованості творчих здібностей студентів-правознавців; окреслено суттєві аспекти навчання майбутніх правознавців, зокрема формування іншомовної комунікативної компетентності як передумови професійного розвитку творчої особистості й

одного з важливих аспектів підготовки фахівця; систематизовані творчі здібності особистості; схарактеризовано підходи і методи, що сприяють їх ефективному розвитку; визначено особливості творчої діяльності студентів-правознавців.

У процесі дослідження з'ясовано, що *творчість* становить продуктивну діяльність, у процесі якої створюються матеріальні й духовні цінності суспільного значення або набувають нових якостей уже існуючі предмети, і під час якої здійснюється саморозвиток і самореалізація самого суб'єкта творчості. Результатом творчої діяльності студентів може стати віднайдення оригінальних ідей, неординарне розв'язання проблем, вироблення нових цінностей. Проаналізовано семантичну кореляцію й різницю між поняттями «творчість» і «креативність», в основі якої лежать ознаки: результативність, вродженість, сфера діяльності. Креативність визначає кореляцію ядра творчої діяльності і найвищого рівня її вияву.

Творчі здібності визначено як динамічну систему упорядкованих складників, які перебувають у тісному взаємозв'язку й утворюють складний синтез знань і навичок на основі набутого досвіду. Окреслені властивості особистості характеризують індивідуально-психологічні особливості, які виражають схильність індивіда до певного виду діяльності, зумовлюють подальший успіх і самореалізацію особистості в соціальному середовищі, активізують стійку потребу фахівця використовувати закладений творчий потенціал у подальшій професійній діяльності. З точки зору професійної підготовки правознавця творчі здібності становлять стійку потребу використовувати закладений творчий потенціал у подальшій юридичній діяльності.

У роботі *творча особистість правознавця* розуміється як підсистема особистості, якій притаманна низка творчих здібностей, що виявляються під час розв'язання завдань у юридичній галузі й забезпечують ефективне виконання професійної діяльності, у процесі чого відбувається розвиток самого суб'єкта діяльності й перетворення навколишньої дійсності.

Аналіз наукових джерел дозволив визначити *поняття розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін* як складне, динамічне, особистісне утворення, яке: становить закономірні, якісні й кількісні зміни в інтелектуальній і духовній сфері особистості майбутнього правознавця у процесі гуманітарної підготовки; характеризує перехід у більш досконалий стан системи взаємопов'язаних упорядкованих складників, які є складним синтезом знань і навичок на основі набутого досвіду; виражає схильність індивіда до творчої професійної юридичної діяльності, зумовлюючи подальшу самореалізацію й успіх правознавця в соціальному середовищі; відбувається у процесі продуктивної й цілеспрямованої діяльності, під час якої особистість керується системою внутрішніх і зовнішніх мотивів, створюючи нові цінності суспільного значення. Високий рівень розвитку творчих здібностей сприяє генеруванню оригінальних ідей розв'язання проблем, формуванню вміння виконувати завдання в нестандартних ситуаціях із подальшою постановкою нових проблем.

Розроблено структуру творчих здібностей, що становить систему взаємопов'язаних компонентів, змістом яких є маркери особистісних і професійних якостей особистості правознавця. Структурними компонентами аналізованої категорії є: сукупність особистісних якостей, загальний рівень інтелектуального

розвитку, творчі якості особистості; освітнє середовище, психологічний клімат, наявність певного особистісного досвіду; набуття професійних знань й умінь.

У проєкції на компоненту структуру творчих здібностей правознавця систематизовано критерії творчих здібностей: 1) мотиваційний компонент (самотивація; потреба у нових знаннях, постійному професійному розвитку; стійкість інтересу і потреба в іншомовному спілкуванні); 2) поведінковий компонент (пізнавальна активність; допитливість; здатність до тривалого зосередження на проблемі; комунікативність); 3) когнітивний компонент (швидкість прийняття рішень, гнучкість й діалектичність мислення; творча уява; розробленість певної проблеми, доказовість; інтуїція; схильність до ризику; оригінальність; винахідливість; творче мислення); 4) контролюючо-оціночний компонент (задоволення від творчості; аналіз і самооцінка; вимогливість; самоконтроль; уміння доопрацювання).

Розвиток творчих здібностей майбутніх правознавців проаналізовано з позицій компетентнісного, креативного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного й комунікативного підходів.

Визначено рівні сформованості і вияву творчих здібностей студентів-правознавців: 1) високий (креативний) рівень інтерпретується як стійкий, яскраво виражений вияв чинників креативності; 2) достатній (креативно-репродуктивний) рівень виявляється в розумінні детермінант власного розвитку, умінні ставити цілі, виконувати завдання по самовдосконаленню; 3) середній (репродуктивно-креативний) рівень характеризується здатністю перетворення, широким діапазоном дій під час виконання проблемних завдань; 4) низький (репродуктивний) рівень визначається як слабо виражений і несистемний вияв факторів креативності.

У результаті студіювання теоретико-методичних і науково-експериментальних джерел встановлено, що творчий підхід до навчання майбутніх правознавців сприяє інтелектуальному розвитку студентів, ефективному формуванню творчих умінь і навичок; визначає організацію освітнього процесу, що має основою консультування й коректне спрямування творчих ідей правознавців.

Доведено, що одним із важливих аспектів підготовки майбутнього правознавця на засадах творчого підходу є процес оволодіння іноземною мовою, яка сприяє виробленню позиції конкурентоспроможності, самореалізації і віднайденню покликання у правовій діяльності. На сучасному етапі оновлення професійної освіти й поліфункціональності правовій діяльності в умовах міжнародного формату рамка кваліфікованого фахівця передбачає послуговування іноземною мовою в повсякденному і професійному житті.

У другому розділі – **«Аналітичне дослідження рівня розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі іншомовної освіти»** – проаналізовано вихідний рівень сформованості творчих здібностей студентів-правознавців у процесі гуманітарної підготовки; вивчено фактичну мотиваційну базу до оволодіння іноземними мовами; виявлено чинники, що уповільнюють розвиток творчих здібностей студентів; вивчено умови освітнього процесу, зовнішні і внутрішні мотиви, що впливають на розвиток творчих якостей особистості; визначено дидактичні засади розвитку творчих здібностей студентів-правознавців через вивчення іноземних мов; спроектовано модель розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

У ході констатувального експерименту задля оцінки рівня творчих здібностей студентів-правознавців використовувалися методи статистичного спостереження, яке здійснювалося вибіркоvim, анкетним способом, через моніторинг; опитування; бесіди; тестування, зокрема тест віддалених асоціацій; вивчення продуктів навчальної діяльності; методи експертної оцінки і самооцінки. Розрахунки коефіцієнту креативності, а також результати анкетування, тестування, спостережень виокремлених компонентів творчої особистості студентів, експертних оцінок професорсько-викладацького складу дозволили зробити висновок, що у студентів-правознавців переважає середній і низький рівні творчих здібностей. Порівняльний аналіз отриманих результатів в експериментальних і контрольних групах представлений у табл. 1:

Таблиця 1

Діагностування рівнів вияву творчих здібностей студентів експериментальних і контрольних груп

Група	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	8,7 %	13,4 %	27,1 %	50,8 %
КГ	8,5 %	13,6 %	27,6 %	50,3 %

Виявлення й теоретичне обґрунтування основних позицій досліджуваної проблеми дозволили створити експериментальну дидактичну модель розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка становить цілісну систему й містить такі структурні компоненти: *стимульовально-мотиваційний, цільовий, змістовно-процесуальний, оцінково-результативний*. Модель спроектовано з урахуванням наукових концепцій креативності Дж. Гілфорда, А. Харіс, концепції розвитку креативності студентів А. Садикової й О. Шелестової.

Творчі здібності формуються у студентів, які залучаються до активного вивчення іноземних мов на основі дидактичної моделі. Особистий внесок полягає в систематизації творчих здібностей студентів-правознавців за компонентами; виокремленні етапів розвитку творчих здібностей й розробці їх дидактичного супроводу; конкретизації дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців. Спроектовану модель подано у вигляді схеми (рис. 1).

Стимульовально-мотиваційний компонент забезпечує формування стійкої мотиваційної бази навчання; цільовий компонент передбачає усвідомлення мети навчання, актуалізує генеральну мету, що конкретизується через завдання, принципи, підходи і стратегії навчання у процесі іншомовної освіти майбутніх правознавців; змістовно-процесуальний компонент охоплює основні напрями освітньої діяльності, відображає зміст, форми, методи й технології навчання, що покладені в основу й покликані стимулювати розвиток творчих здібностей майбутніх правознавців під час вивчення іноземних мов; оцінково-результативний компонент охоплює критерії й показники сформованості творчих здібностей й результат (рівні розвитку творчих здібностей).

Реалізація запропонованої моделі уможливлена в умовах створення системи дидактичних засад: здійснення моніторингу рівня розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення іноземних мов; створення творчої атмосфери навчального процесу, розвиваючого освітнього середовища; усвідомлення

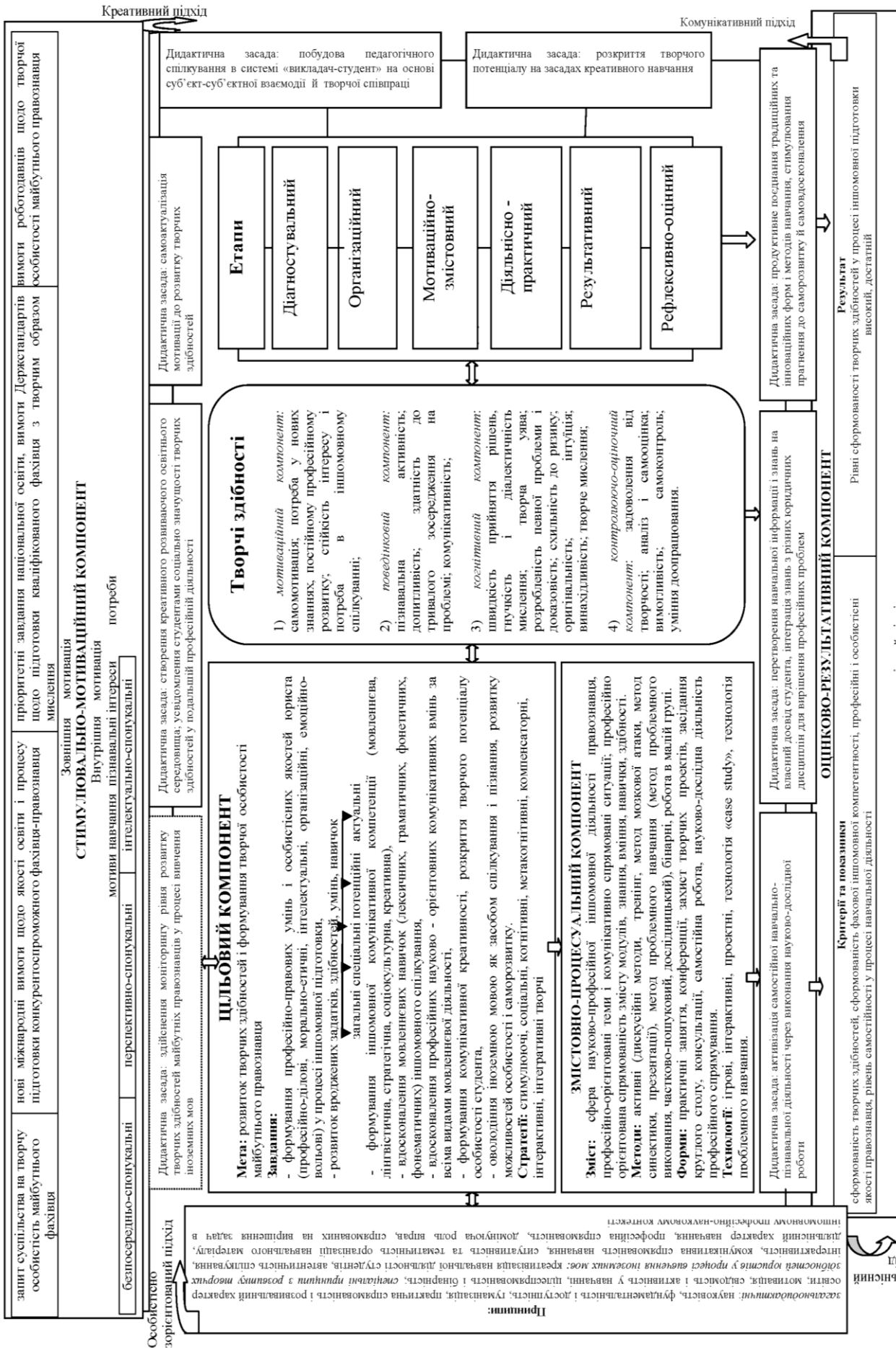


Рис. 1. Модель розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

студентами соціально значущості творчих здібностей у подальшій професійній діяльності; формування стійкої мотиваційної бази навчання, самоактуалізація мотивації до розвитку творчих здібностей; побудова педагогічного спілкування в системі «викладач-студент» на основі творчої співпраці, зміна позиції педагога на «партнера-координатора»; визнання студента активним суб'єктом навчально-виховного процесу у вищій школі, орієнтація на зростання особистісних здобутків і навчальних досягнень студентства; розкриття творчого потенціалу на засадах креативного навчання; заохочення ініціативи і активної позиції студентів, активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності через виконання науково-дослідницької роботи; продуктивне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання; стимулювання прагнення до саморозвитку й самовдосконалення; перетворення навчальної інформації на власний досвід студента, інтеграція знань із суміжних юридичних наук для розв'язання професійних проблем.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»** – реалізовано модель розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; обґрунтовано методику проведення дослідно-експериментальної роботи, конкретизується її зміст, проаналізовано результати формульованого експерименту. Ефективність розвитку творчих здібностей студентів у процесі гуманітарної підготовки забезпечується впровадженням активних методів навчання й інтерактивних технологій, що включають ігрові, тренінгові, дискусійні форми, проектну діяльність, творчу активність на заняттях з іноземної мови й у позааудиторний час, участь у науково-практичних конференціях іноземними мовами; спілкування з носіями іноземної мови. Активне навчання передбачає: виховання дієвості, самостійності, уміння аналізувати, трансформувати навчальну інформацію.

Визначено алгоритм проведення дослідно-експериментальної роботи, який передбачає такі *етапи*: 1) діагностувальний: виявлення вихідного рівня сформованості творчих здібностей студентів-правознавців; 2) організаційний: розроблення науково-методичного забезпечення з розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців; 3) мотиваційно-змістовний: створення стійкої мотиваційної бази щодо позитивного ставлення студентів до вивчення іноземних мов; формування потреби у професійному зростанні й самовдосконаленні; створення творчої атмосфери на заняттях, усунення факторів, які перешкоджають творчому процесу; 4) діяльнісно-практичний: залучення студентів до активної творчої діяльності на заняттях з іноземної мови і під час самостійної підготовки; розвиток творчих якостей; участь у науково-практичних конференціях, написання й публікація тез доповідей; відвідування табору інтенсивного навчання іноземних мов і позааудиторного заходу «English club»; збагачення професійного й індивідуально-суб'єктивного досвіду; 5) результативний: аналіз отриманих результатів задля коригування; 6) рефлексивно-оцінний: рефлексія і саморефлексія, оцінка і самооцінка виконаної роботи, збігу очікуваних результатів з отриманими. Заняття проводилися на проблемно-ситуаційній основі,

що створювала позитивні умови для залучення студентів до активної творчої діяльності, самостійного пошуку, аналізу навчальної інформації. Дослідне навчання передбачало проведення таких типів занять: практикум-бесіда, дискусія, ділова гра, рольова ситуація, творчий конкурс, презентація, проект, конференція. Під час занять моделювалися ситуації соціально-правових відносин, рольових взаємин, завдання творчого характеру охоплювали й самостійну підготовку студентів.

По завершенню педагогічного експерименту проводилася контрольна перевірка з метою визначення ефективності запропонованої моделі навчання і дидактичних засад її функціонування. Для математичного підтвердження достовірності результатів експерименту застосовано критерій χ^2 Пірсона. Спостерігається позитивна динаміка змін процесів розвитку творчих здібностей студентів експериментальних груп. Так, показник гнучкості мислення збільшився на 14,88%, показник швидкості мислення – на 18,14%, активність підвищилась на 15,33%, аналіз – на 14,91%, показник стійкості інтересу – на 21,38%, доказовість і аргументованість – на 16,26%, оригінальність – на 16,64%, винахідливість – на 24,61%, потреба у нових знаннях – на 13,41%, задоволення від творчості – на 21,27%. У контрольних групах динаміка змін засвідчує менш інтенсивний характер і показники є значно нижчими. Високий рівень вияву творчих здібностей в експериментальних групах наприкінці дослідного навчання збільшився на 11,1%, достатній на 16,1%, середній – на 1,5%, низький – зменшився на 28,7%. У контрольних групах показники є нижчими: високий рівень вияву творчих здібностей збільшився на 1,6%, достатній на 2,4%, середній – на 1,8%, низький – зменшився на 5,8%.

Динаміку змін розвитку творчих здібностей на завершальному етапі експерименту унаочнено на рисунку 2.

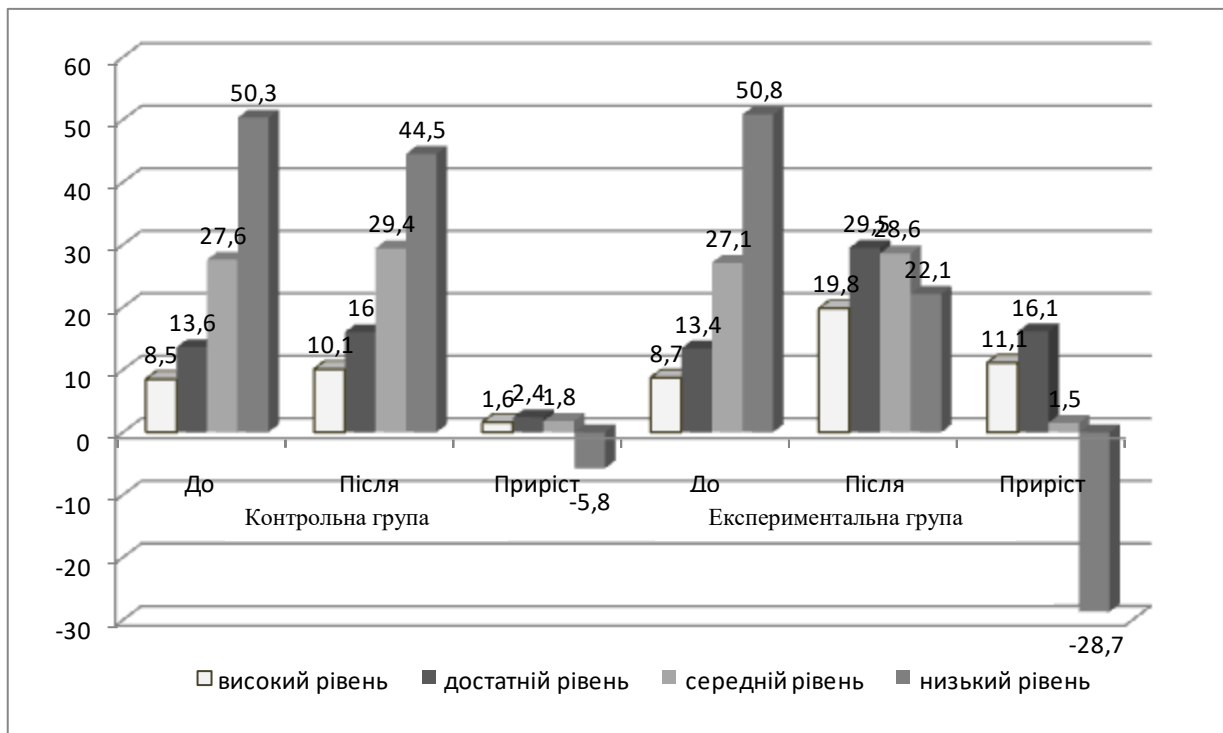


Рис. 2. Рівні вияву творчих здібностей студентів експериментальних груп до і після завершення експерименту

На основі експерименту перевірено результативність запропонованої моделі й доведено доцільність її впровадження у процес навчання іноземних мов за умов побудови суб'єкт-суб'єктного діалогу й забезпечення взаємодії викладача і студентів на основі творчої співпраці; розвитку й саморозвитку творчої особистості студентів, створення творчої атмосфери, яка активізує студентів здійснювати дослідницьку діяльність і спонукає до творчих пошуків. Важливими компонентами розвитку творчих здібностей є заохочення ініціативи й активної позиції майбутніх фахівців; формування у студентів стійких навичок до систематичної творчої діяльності під час вивчення іноземних мов, розкриття творчого потенціалу; орієнтація на зростання особистісних здобутків і навчальних досягнень студентства.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що мета дослідження досягнута і поставлені завдання розв'язані: теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Проведене теоретичне й експериментальне дослідження проблеми розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі гуманітарної підготовки надало можливість зробити такі **висновки**:

1. На ґрунті аналізу наукових джерел досліджено сучасний стан у педагогічній теорії та практиці проблеми розвитку творчих здібностей студентів. Визначено, що розвиток творчих здібностей студентів є важливим складником фахової підготовки майбутніх правознавців в умовах університетської освіти. Необхідність розвитку творчих здібностей студентів зумовлена підвищенням вимог до майбутнього фахівця на ринку праці, потребою сучасного суспільства у висококваліфікованих правознавцях із творчим образом мислення, що має основою інтегративність галузевих кореляцій юридичного профілю.

2. На основі аналізу результатів вітчизняних і зарубіжних наукових досягнень уточнено сутність основних понять: «творчість», «креативність», «творча особистість», «творчі здібності» як показників ефективності гуманітарної підготовки студентів-правознавців; проаналізовано сутнісні характеристики понять «творчість» і «креативність». Креативність є найвищим рівнем вияву творчих здібностей. Творча активність є передумовою ефективної адаптації, компонентом життєвої компетентності людини.

Творчі здібності становлять динамічну систему упорядкованих складників, які перебувають у тісному взаємозв'язку й утворюють складний синтез знань і навичок на основі набутого досвіду. З точки зору професійної підготовки студентів юридичних спеціальностей творчі здібності як можливості розвитку особистості в юридичній галузі становлять стійку потребу правознавця використовувати закладений творчий потенціал у подальшій професійній діяльності. Творчі здібності визначено як якісний показник рівня оволодіння гуманітарними дисциплінами студентами спеціальності «Право». Розвиток творчих здібностей майбутніх правознавців проаналізовано з позицій компетентісного, креативного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного, комунікативного підходів.

Схарактеризовано структуру творчих здібностей, конкретизовано критерії та рівні сформованості творчих здібностей щодо майбутнього правознавця; окреслено суттєві аспекти навчання майбутніх спеціалістів, зокрема формування іншомовної комунікативної компетентності як передумови професійного розвитку творчої особистості й одного з важливих аспектів підготовки майбутнього фахівця; систематизовано творчі здібності особистості.

Структурними компонентами аналізованої категорії є: сукупність особистісних якостей, загальний рівень інтелектуального розвитку, творчі якості особистості; освітнє середовище, психологічний клімат, наявність певного особистісного досвіду; набуття професійних знань й умінь.

У проєкції на компонентну структуру творчих здібностей правознавця визначено критерії творчих здібностей: 1) мотиваційний компонент: самомотивація; потреба в нових знаннях, постійному професійному розвитку; стійкість інтересу і потреба в іншомовному спілкуванні; 2) поведінковий компонент: пізнавальна активність; допитливість; здатність до тривалого зосередження на проблемі; комунікативність; 3) когнітивний компонент: швидкість прийняття рішень, гнучкість й діалектичність мислення; творча уява; розробленість певної проблеми, доказовість; інтуїція; схильність до ризику; оригінальність; винахідливість; творче мислення; 4) контролюючо-оціночний компонент: задоволення від творчості; результат, аналіз і самооцінка; вимогливість; самоконтроль; уміння доопрацювання.

Сформованість творчих здібностей студентів визначено за чотирма рівнями: високим, достатнім, середнім, низьким. Виявлено, що у студентів правознавчого фаху переважає середній і низький рівні сформованості творчих здібностей.

3. Обґрунтовано модель розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців на засадах креативного навчання, розроблено дидактичне забезпечення означеного процесу, експериментально апробовано його ефективність на основі застосування креативного підходу, ігрових, інтерактивних технологій й активних методів навчання.

Дослідним шляхом доведено, що розвиток творчих здібностей майбутнього правознавця забезпечується системою дидактичних засад: здійснення моніторингу рівня розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення іноземних мов; створення творчої атмосфери навчального процесу, розвиваючого освітнього середовища; усвідомлення студентами соціальної значущості творчих здібностей у подальшій професійній діяльності; формування стійкої мотиваційної бази навчання, самоактуалізація мотивації до розвитку творчих здібностей; побудова педагогічного спілкування в системі «викладач-студент» на основі творчої співпраці; визнання студента активним суб'єктом навчально-виховного процесу у вищій школі; орієнтація на зростання особистісних здобутків і навчальних досягнень студентства; розкриття творчого потенціалу на засадах креативного навчання; заохочення ініціативи і активної позиції студентів, активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності через виконання науково-дослідницької роботи; продуктивне поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання; перетворення навчальної інформації на

власний досвід студента, інтеграція знань з різних юридичних наук для розв'язання професійних проблем.

4. Експериментально доведено результативність моделі розвитку творчих здібностей студентів-правознавців і виявлено значне зростання показників факторів креативності у студентів, у групах яких було реалізовано запропоновану модель. Високий рівень вияву творчих здібностей в експериментальних групах наприкінці дослідного навчання збільшився на 11,1 %, достатній на 16,1 %, середній – на 1,5 %, низький – зменшився на 28,7 %. У контрольних групах показники є значно нижчими. Для математичного підтвердження достовірності результатів експерименту застосовано критерій χ^2 Пірсона.

5. Розроблено методичні рекомендації для викладачів і студентів щодо використання результатів дослідження із забезпечення дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення іноземних мов, що сприяють вибору оптимальних форм і методів підготовки майбутніх правознавців під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку творчих здібностей студентів в умовах університетської освіти. Залишаються актуальними й потребують додаткового висвітлення питання оптимізації навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти щодо формування і подальшого розвитку творчого потенціалу студентів у процесі навчання предметів гуманітарного циклу; психолого-педагогічні засади готовності викладачів до організації креативної діяльності студентів, пошуку і впровадження в навчальний процес оптимальних технологій креативного навчання при вивченні дисциплін у змісті предметно-фахової підготовки.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Публікації в наукових фахових виданнях України

1. Альохіна О.В. Формування і розвиток творчої особистості майбутнього фахівця. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. Кривий Ріг : КДПУ, 2010. Вип. 27. С. 128–133.

2. Чижикова О. В. Творчість як невід'ємна складова частина особистості майбутнього правознавця. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. / за ред. член-кор. НАПН України А. Троцько. Харків, 2011. Вип. 27. С. 176–181.

3. Чижикова О. В. Розвиток творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі іншомовної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2011. Вип. 90. С. 232–234.

4. Чижикова О. В. Розвиток творчих здібностей майбутніх правознавців засобами проблемного навчання. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2011. Вип. 44. С. 54–56.

5. Чижикова О. В. Рольова гра як засіб розвитку творчого мислення студентів-правознавців методами проблемного навчання. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського* : зб. наук. пр. Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2012. Випуск 1(36). С. 114–118.

6. Чижикова О. В. Методи активізації творчих здібностей студентів в процесі вивчення іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2012. Вип. 97. С. 155–157.

7. Чижикова О. В. Розвиток творчих здібностей студентів в процесі виконання самостійної роботи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія* : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2012. Вип. 37. С. 28–31.

8. Чижикова О. В. Особливості застосування проектної технології в процесі іншомовної освіти майбутніх правознавців. *Імідж сучасного педагога* : Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, 2018. № 6 (183). С. 61–65.

9. Чижикова О. В. Сучасні підходи до навчання студентів-правознавців у закладах вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 1-2 (24-25). С. 161–175.

Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз

10. Чижикова О. В. The usage of case-study as a modern educational technology in the process of law students' foreign language training. *Научные труды SWorld*. Иваново : Научный мир, 2018. Вип. 53 С. 64–67. *Index Copernicus*.

11. Chizhikova O. V. Realization of didactic principles of students' creative abilities development in the process of foreign language learning. *The European Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna : Premier Publishing s.r.o. 2019. №1. P. 89–92. *Index Copernicus*.

12. Чижикова О. В. Інтерактивні методи навчання у процесі іншомовної підготовки студентів юридичних спеціальностей. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип.174. С. 224–227. *Index Copernicus*.

Матеріали конференцій

13. Чижикова О. В. Формування креативних вмінь студентів у процесі навчання у вищій школі. *Збірка тез Міжвузівської науково-методичної конференції* (м. Кривий Ріг, 15 березня 2011 р.). Кривий Ріг : Вид-во ІРИДА, 2011. С. 213–215.

14. Чижикова О. В. Розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Інноваційні технології навчання обдарованої молоді*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08-09 грудня 2011 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2011. С. 166–170.

15. Чижикова О. В. Розвиток творчих здібностей студентів в процесі вивчення іноземних мов. *Іноземна мова як невід'ємна складова професійної компетенції майбутніх економістів*: матеріали X кафедр. наук.-метод. конф. студ. та викл. (м. Кривий Ріг, 11 квітня 2012р.). Кривий Ріг, 2012. С. 27–29.

16. Chizhikova O.V. Imitative techniques as a means of creative abilities' development in the course of English learning. *Сборник научных трудов SWorld*. Материалы межд. науч.-практ. конф. «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании 2012». Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. Выпуск 4. Том 26. С. 59–63.

17. Chyzykova O.V. Formation of the future legist's creative personality by means of creative education in the process of foreign language training. *Materialy IX mezinarodni vedecko-prakticka konference «Predni Vedecke Novinky – 2013»* (27 srpna – 05 zari 2013 roku). Dil 6, Filologicke vedy. Psychologie a sociologie. Praha : Publishing House «Education and Science». S. 9–13.

18. Chizhikova O.V. Students' creativity as an essential part of future specialist's training. *Іноземна мова як невід'ємна складова професійної компетенції майбутніх економістів: матеріали XI кафедр. наук.-метод. конф. студ. та викл.* (16 квітня 2013 р.). Київ : Вид-во ТОВ «Палітра К», 2013 р. С. 31–33.

19. Чижикова О. В. Стратегії навчання в процесі іноземної освіти майбутніх правознавців. *Основні напрями розвитку педагогічної науки: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Рівне, 7–8 грудня 2018 року). Херсон : Молодий вчений, 2018. С. 80–82.

20. Чижикова О. В. Комунікативно-креативний підхід до навчання іноземним мовам майбутніх правознавців. *Роль інновацій в трансформації образу сучасної науки: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 28–29 грудня 2018 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 81–83.

Навчально-методичне видання

21. Чижикова О. В. Збірник завдань щодо розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення іноземних мов : методичні рекомендації [для викладачів і студентів закладів вищої освіти]. Кривий Ріг : КЕІ ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», 2019. 60 с.

АНОТАЦІЇ

Чижикова О.В. Дидактичні засади розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 «Теорія навчання». Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, 2019.

У дисертаційному дослідженні здійснено аналіз сучасного стану проблеми розвитку творчих здібностей майбутніх правознавців у процесі гуманітарної підготовки у вищій школі. Конкретизовано сутність понять «творчість», «творчі здібності», «творча особистість» щодо студентів-правознавців; визначено структуру, критерії й рівні сформованості творчих здібностей студентів-правознавців; виявлено систему дидактичних засад розвитку творчих здібностей студентів-правознавців під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено результативність дослідного навчання, основу якого склала дидактична модель розвитку творчих здібностей студентів-правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Реалізована модель базується на дотриманні умов креативного навчання, упровадженні імітаційно-ігрових технологій, активних, інтерактивних і методів проблемного навчання.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, креативне навчання, дидактичні засади, гуманітарна освіта, іншомовна освіта.

Чижикова О.В. Дидактические основы развития творческих способностей будущих правоведов в процессе изучения гуманитарных дисциплин. – Квалификационная научный труд на правах рукописи.

Диссертация на получение научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Криворожский государственный педагогический университет, Кривой Рог, 2019.

В диссертационном исследовании проведен анализ современного состояния проблемы развития творческих способностей будущих правоведов в процессе гуманитарной подготовки в высшей школе. Конкретизирована сущность понятий «творчество», «творческие способности», «творческая личность» в отношении студентов-правоведов; определена структура, критерии и уровни творческих способностей студентов-правоведов; выявлена система дидактических основ развития творческих способностей студентов-правоведов при изучении гуманитарных дисциплин.

Теоретически обоснована и экспериментально проверена результативность исследовательского обучения, основу которого составила дидактическая модель развития творческих способностей студентов-правоведов в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Реализованная модель базируется на соблюдении условий креативного обучения, внедрении имитационно-игровых технологий, активных, интерактивных и методов проблемного обучения.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, креативное обучение, дидактические принципы, гуманитарное образование, иноязычное образование.

Chizhikova O.V. Didactic principles of development of future legists' creative abilities in the process of studying humanitarian disciplines. – Qualified scientific work as a manuscript.

The dissertation for the degree of the candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.09 “Theory of education”. Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, 2019.

The dissertation analyzes the current state of the problem of future lawyers' creative abilities development in the process of humanitarian training in higher educational establishments. The essence of the concepts “creativity”, “creative abilities”, “creative personality” in relation to law students has been specified and defined as an indicator of effectiveness of law students' humanitarian education. The structure, criteria and levels of future lawyers' creative abilities development have been revealed.

Creativity in the dissertation research is considered as the highest form of human activity, leading to the creation of new material or spiritual values of social significance. This socially useful, progressively directed, transformative process is characterized by formulation of new problems, richness of original ideas and methods for problem solving, followed by self-development and self-realization of creator's personality .

Creative abilities are defined as a dynamic system of ordered components, which are in close interconnection with each other and form a complex synthesis of knowledge and skills based on the already gained experience. They characterize individual psychological peculiarities that express an individual's inclination to a certain type of activity, stimulate specialist's need to use creative potential in professional activity.

Among the creative abilities have been distinguished fluency, originality and flexibility of thinking, elaboration, interest to paradoxes, divergent thinking, creative imagination, intuition, openness to experience, ease of generating ideas, ability to use various forms of evidence, risk taking, self-control, analysis, ability to solve professional problems in unusual situations, satisfaction from the work done, etc.

The structure of creative skills is a system of interrelated components, which consists of personal and professional qualities: professional knowledge, skills and abilities; creative potential; environment, psychological climate, ability to cooperate; value-motivational sphere. The dissertation reveals creative abilities as the highest characteristics of future lawyers' professionalism.

The following levels of creative abilities are determined: reproductive, reproductive-creative, creative-reproductive, creative.

It has been established that the development of students' creative abilities in the process of studying humanities is provided by a set of didactic principles: creative atmosphere of the educational process, formation of a stable motivation base for learning, construction of pedagogical communication in the system "teacher-students" on the basis of creative cooperation, orientation on the personal achievements growth, encouraging students' active position, individualization of learning, a productive combination of traditional and innovative methods of teaching, transformation of educational information into the student's own experience, integration of knowledge from different legal sciences for the professional problems solution.

The basis of experimental study was the didactic model of law students' creative abilities development in the process of humanitarian training. The model is based on creative learning, simulation and gaming technology, active, interactive and problem-based teaching methods. On the basis of the experiment, the effectiveness of the model and the feasibility of its introduction into the foreign language learning process have been proved. Recommendations on its implementation into the educational process have been composed.

Key words: creativity, creative abilities, creative education, didactic principles, humanitarian education, foreign language learning.

ЧИЖИКОВА Ольга Вікторівна

**Дидактичні засади розвитку творчих здібностей
майбутніх правознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін**

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Підписано до друку 20.04.2019.

Формат 60×84/16. Ум. др. арк. – 1,17. Авт. арк. – 0,9.

Тираж – 100 пр.

Друкарня С. Г. Щербенка «Літерія»

вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027

097-192-20-77

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4561 від 13.06.2013 р.